

Max Weber ja länsimaisen ihmisen elämänohjaus

Kuusi luentoa Weberistä 14.1-25.2.10.2020

Markku Koivusalo

Helsingin työväenopisto. Stoa. Suuri luentosali.

Luentodiat:

<https://markkukoivusalo.org/teaching/lcourses/weber-to/>

Viittaukset luentoihin:

Koivusalo Markku.: Weber_ HKI_TO_2020_Luento1, Dia (nr.)

Markku Koivusalo

Valtio-opin dosentti. Helsingin yliopisto.

<https://markkukoivusalo.org/>

Weber sivusto

<https://markkukoivusalo.org/thinkers/webermax/>

Luentodiat:

<https://markkukoivusalo.org/teaching/lcourses/weber-to/>

Aikaisemmat työväenopiston luentodiat:

2017 Hannah Arendt ja maailman ymmärtäminen

<https://markkukoivusalo.org/teaching/lcourses/amy/>

2018 Michel Foucault ja toisinajattelu:

<https://markkukoivusalo.org/teaching/lcourses/toisinajattelu/>

2019 Walter Benjamin

https://markkukoivusalo.org/teaching/lcourses/benjamin_to/

Max Weber ja länsimaisen ihmisen elämänohjaus

Kuusi luentoa Weberistä 14.1-25.2.10.2020

Luento 1:

Johdanto: Intohimon arvokkuus

Viittaukset luentoihin:

Koivusalo Markku.: Weber_ HKI_TO_2020_Luento1, Dia (nr.)

Kuka?

Max Weber (1864-1920)

Yksi yhteiskuntatieteiden perustajista

”Ihmistieteiden Galileo” (Karl Jaspers)

Yhteiskuntatiede?

Lakimiehen koulutus

Taloustieteen professuuri

Yhteiskuntatieteiden, taloushistorian ja
kansantaloustieteen professuuri

Weber - Durkheim

"Ennen kuin yhteiskuntatiede tuli mahdolliseksi sille oli annettava määrätty aihe." Émile Durkheim (1858 - 1917)

Weber ↔ Durkheim

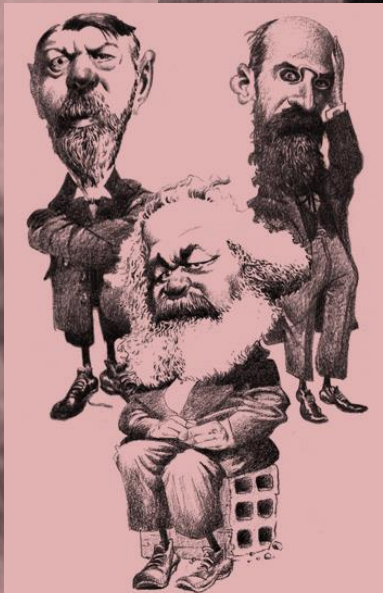
Metodologinen individualismi
Metodologinen kollektivismi

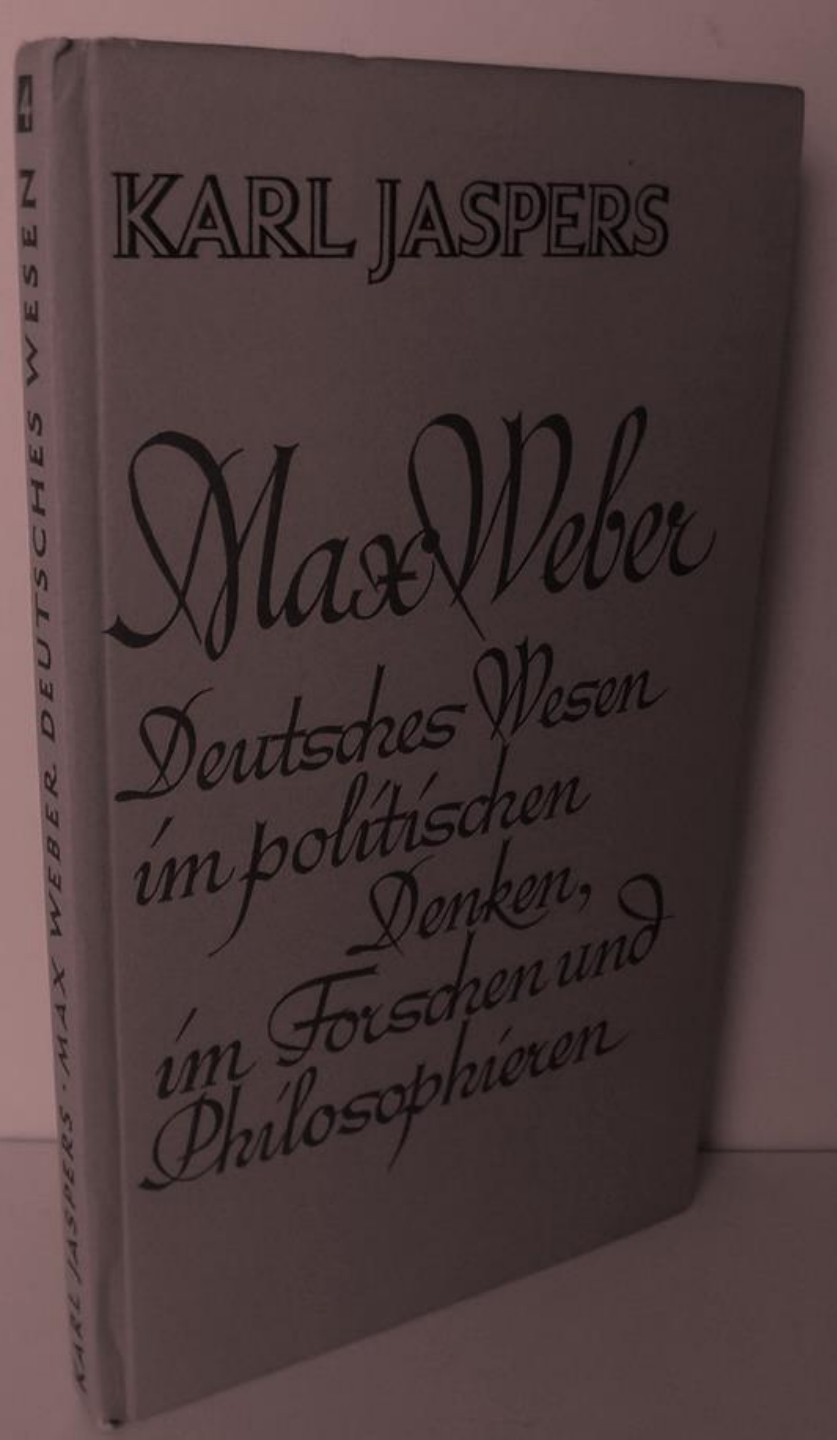
Yhteiskunta - yksilö

Sosiaaliset faktat - merkityksellinen toiminta

Uskonto

Sekularisaatio

Poliitikko, tieteilijä ja filosofi

Karl Jaspersin idealisoima Weber

"Saksan olemus poliittisessa ajattelussa, tutkimuksessa ja filosofiassa."

"Aikansa suurin saksalainen"

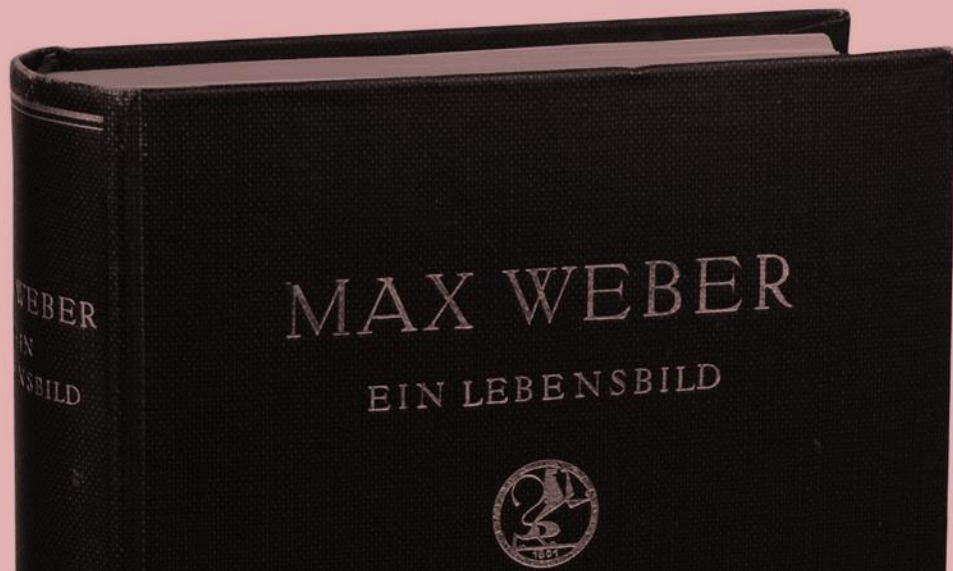
"Saksan todellinen ääni" ≠ kansallissosialismi

"Viimeinen saksalainen nationalisti" ≠ kansallissosialismi

Mitä jos Weberistä olisi tullut Saksan Führer?

Ei mahdollisuuksia

Edmund Baumgarten - Weber olisi nauranut Jaspersin Weberille

Mariannan Weber

"Max Weber oli demoninen, levoton persoona, jolla oli kyky vaikuttaa toisiin persoonallisuutensa vahvuuden kautta, mutta jolta kiellettiin jättämästä perinnöksi elämän työtä, joka kestäisi... Hänen aikansa on ohitse, hänen tieteesä on kuollutta." Othmar Spann

"Max Weberin maine on vasta alussa. Ihmiset tulevat olemaan ällikällä lyötyjä kun he saavat käsiinsä hänen työnsä. Elän hänen kuolemattomuutensa eteen tässä maailmassa." (Marianna Weber)

Toimittaa Weberin keskeneräiset teokset

Luo Weberin "tuotannon"

Kirjoittaa myös idealisoidun elämänkerran

Marianne (Schnitger) Weber (1870 -1954)

Naisasialiikkeen varhainen johtohahmo ja kirjoittaja

Eettis-moraalinen feminismi

1898 yhteisö ajamaan feminististä ajattelua

Omat kirjoitukset

Fichten sosialismi ja sen suhde Marxin oppiin 1900

Vaimo ja äiti oikeuden kehityksessä 1907

Useita kirjoituksia naisasiasta ja naisten oikeuksista

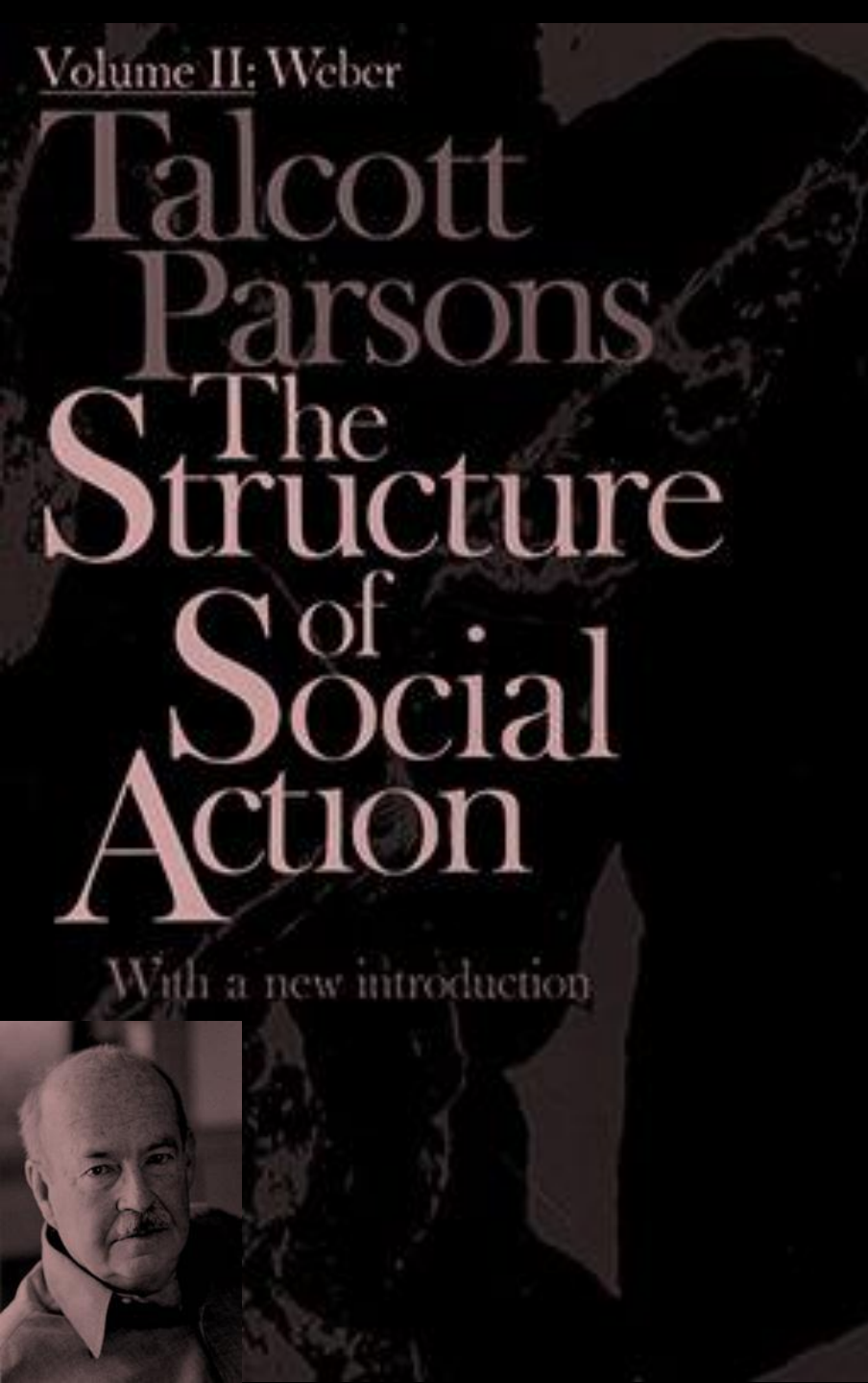
Älyllinen salonki Maxin kanssa, jatkaa Maxin kuoltua ”Mariannan piiri”

Maxia tunnetumpi ja menestyneempi politiikassa

1918 ensimmäinen nainen Badenin parlamentissa

1919-1923 Saksan naisyhdistyksen liiton johtaja

Parsonsin Weber

Amerikkalainen sosiologi Talcott Parsons

Rakenteellinen funktionalismi ja sosiaalisen toiminnan teoria

Järjestelmä teoria

AGIL-malli sosiologian johdannoissa
(Adaption, Goal attainment, Integration, Latency)

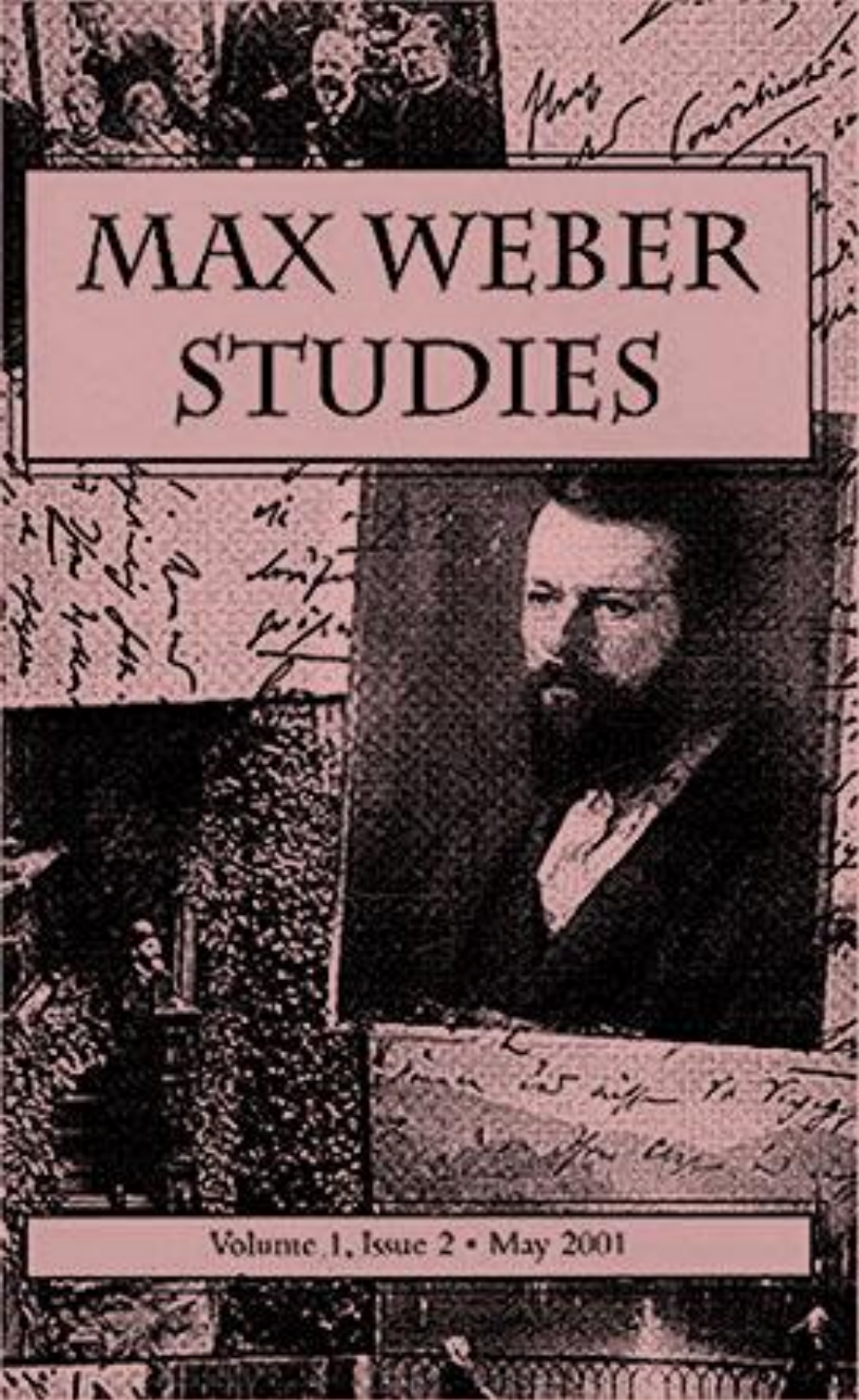
Väitteli 1927 Heidelbergissa

Ensi kertaa kosketus Weberin ajatteluun

Alkoi kääntää englanniksi

Parsonsin Weber hallitsevaksi anglosaksisessa sosiologiassa

Myöhemmin keskeinen kritiikin kohde Weber tutkimuksessa

Weberologia - oma tieteenalansa ?

Sittemmin valtava määrä Weberin uudelleen luentoja, sovellutuksia, kritiikkejä, keskustelu jne.

Tieteenaloilla omat Weberinsä (sosiologia, politiikan tutkimus, sivilisaatiohistoria, taloustiede jne.)

Weberologia omana tutkimusalana

Weber itse olisi ollut todella ihmeissään, ei ollut Weberin ajatus tieteestä

Erilaiset ja toistensa kanssa taistelevat Weberit

Onko jokaisella oma Weberinsä?

Suomen johtava Weberologi, emeritus professori Kari Palonen

Markun Weber

Ei lukkoon lyöty - muuttuva

En missään nimessä weberiläinen, sen enempää kuin foucault'lainen tai arendtlainen

Tosin muistuttaa kenties hieman Foucault'ta (Siinä missä Palosen Sartrea)

Wilhelm Hennis lähellä - kysymys länsimaisen ihmisen eetoksesta

Irrotti sosiologi Weberin poliittisen ajattelun perinteeseen

Pitkään luenta poliittisena filosofina

En tosin enää varmaa, eikä lähtökohta näissä luennoissa

Kuitenkin ajatus elämänohjauksesta

Weberin länsimaisen konkreettisen etiikan (eetoksen) ajattelijana

Kysymys länsimaisesta järjestä

Universaali historiallinen (kontingentti)

Hegel: Järjen historia

”Mikä on järjellistä, on todellista/ aktuaalista; ja mikä on todellista/ aktuaalista on järjellistä.”

Järki / henki - toimivana subjektina

Weber: Järjen aktuaalisten muotojen tutkiminen ilman oletusta *a priori* järjen kulusta

”Millainen tapahtumaketju on aiheuttanut sen, että juuri länsimaissa, ja vain täällä, esiintyy kulttuuri ilmiöitä, jotka kuitenkin - kuten ainakin itse mielellämme kuvittelemme - edustivat universaalisti” Max Weber

Historialliset ehdot

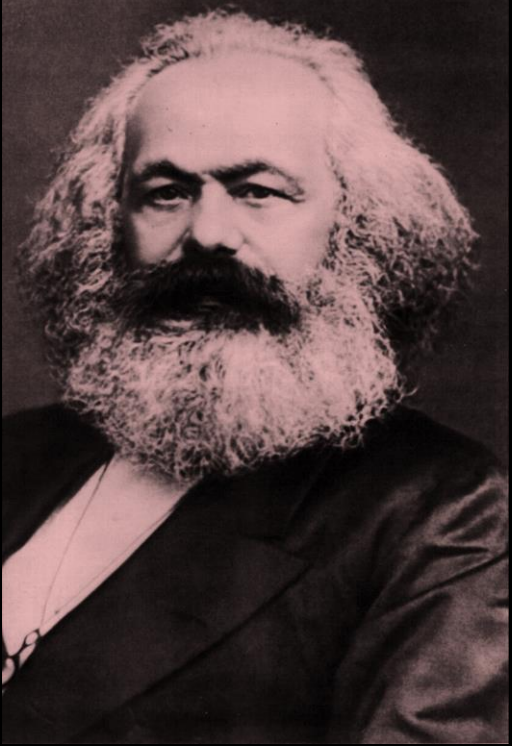
Asiat näin eikä toisin (so und nicht anders).

Mitkä historialliset ehdot?

Nominalismi ja individualismi

Yleiskäsitteiden itsenäistä olemassaoloa vastaan

Ei kuitenkaan tarkoita paluuta yksilöön vaan juuri historiallista käsitteellistämistä niistä merkityksistä ja voimista, jotka ohjaavat ihmisten historiallista toimintaa

Marx ja Nietzsche

“Modernin oppineen ja erityisesti filosofin rehellisyyttä voidaan mitata hänen suhteellaan Nietzscheen ja Marxiin. Se, joka ei myönnä, että suurin osa hänen työstään ei olisi voinut toteutua ilman näiden kahden töitä ainoastaan huijaa itseään ja muita.”

Marx: Materialistinen historia - kapitalismi historiallisena tuotantojärjestelmänä

Weber: Henki ei vain päällysrakenne - taloudellista reduktiota vastaan

”Porvariston Marx?”

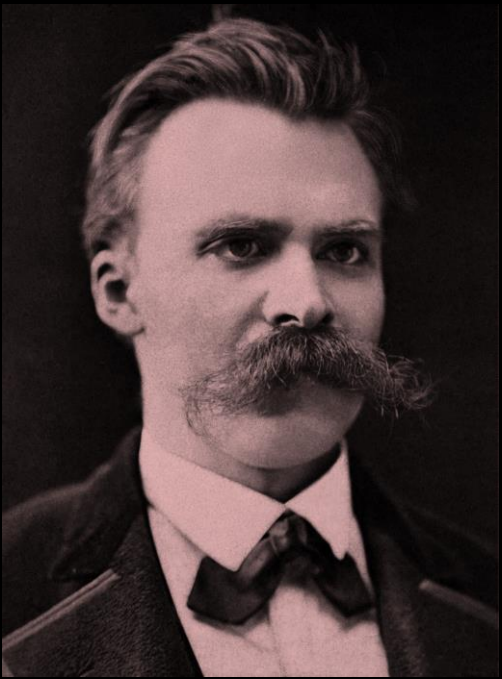
Nietzsche: Arvojen todellinen historia - Moraalin genealogia

Mitä historiallisia vallan intressejä moraali palvellut ?

Weber: Pyrkimys arvoneutraaliin arvojen historiaan

”Protestantti Nietzsche?”

Uuskantilaisuus ja pragmatismi

Järki ja tunteet

Järki ei kaikkivaltias, mutta merkittävä juuri länsimaisen ihmisen synnyssä

Ei yksi järki vaan rationalisointi erilaisissa historiallisissa muodoissa

“Rationaalisuudella intellektuaalis-teoreettisen tai käytännöllis-eettisen loogisen ja teleologisen johdonmukaisuuden mielessä on aina ollut valtaa ihmisen ylitse, kuinka tahansa rajoitettua ja epävakaata tämä onkaan ollut muiden historiallisen elämän voimien edessä.”

Järki ohjaavana - tunteet, intohimot

Demoninen persoona

Intohimo ja sen arvokkuus

”Sillä mikään ei ole ihmiselle ihmisenä arvokasta, ellei hän voi harjoittaa sitä intohimoisella antaumuksella”

Denn nichts ist für den Menschen als Menschen etwas wert, was er nicht mit Leidenschaft tun kann. WB 531

Intohimo tieteeseen ja politiikkaan

Rakasti tiedettä kun nuori morsian

Politiikka salainen tosi rakkaus

Tiede $\neq$ Politiikka

Politiikka arvojen alue

Tiede pyrkimys arvovapauteen

Tieteellistä politiikkaa vastaan

Tiede ei voi esittää normatiivista yhteiskuntaohjelmaa
Ei niinkään yritystä kieltää tieteen ”poliittisuus”
Kieltää yritys tieteellistä politiikkaa

1800-lopun yritys etsiä tieteellistä teoriaa yhteiskunnan parhaasta järjestyksestä

esim. kansantaloustiede ei voi esittää kuinka ihmisten tulisi toimia - hylkää ajatuksen kansantaloustieteestä eettisenä tieteenä, jolla olisi empiirinen perusta

Kritiikki erityistieteiden pyrkimykselle asettua maailmakuvaksi
Kielitiede, biologia, taloustiede jne. pyrkimys esiintyä maailmankuvana

Kritiikki neutraalina esiintyvää normatiivisuutta kohtaan
Tieteilijä ei voi täysin välttää arvottamista
Pitäisi yrittää tehdä näkyväksi omat arvoväitteensä

Weberin arvovapaus

Arvomaailma (werte) ↔ Arvottaminen (geltung)

Arvottaminen välttämätöntä

Tietyn kulttuuris-historiallisen näkökulman sisällä

Pyrkimys hylätä eksplisiittiset arvoarvostelmat kulttuuritieteistä

Arvojen (werte) historiallinen merkitys

Juuri tästä historiallinen sosiologia on kiinnostunut

Ei ole kiinnostunut arvojen absoluuttisesta arvokkuudesta / validiteetista /voimassaolosta (geltung), joka kuuluu uskonnon alueelle

Uskon eikä järjen asia

“Arvojen arvokkuuden arvosteleminen on uskon asia”

”Weber aikansa Nietzsche” (Karl Jasper)

Nietzschen moraalin historia - arvojen genealogia

Matkustaminen “moraalin salattuun maailmaan”

Ei ideaaliseen vaan todelliseen

Mitä historiallisia vallan intressejä moraali palvellut ?

Millaisissa ehdoissa ihmiset keksivät moraalin ja hyvän ja pahan arvostelmat ja mitä sisäistä arvoa niillä on?

Metafyysinen tarve ei ole uskontojen alkuperä

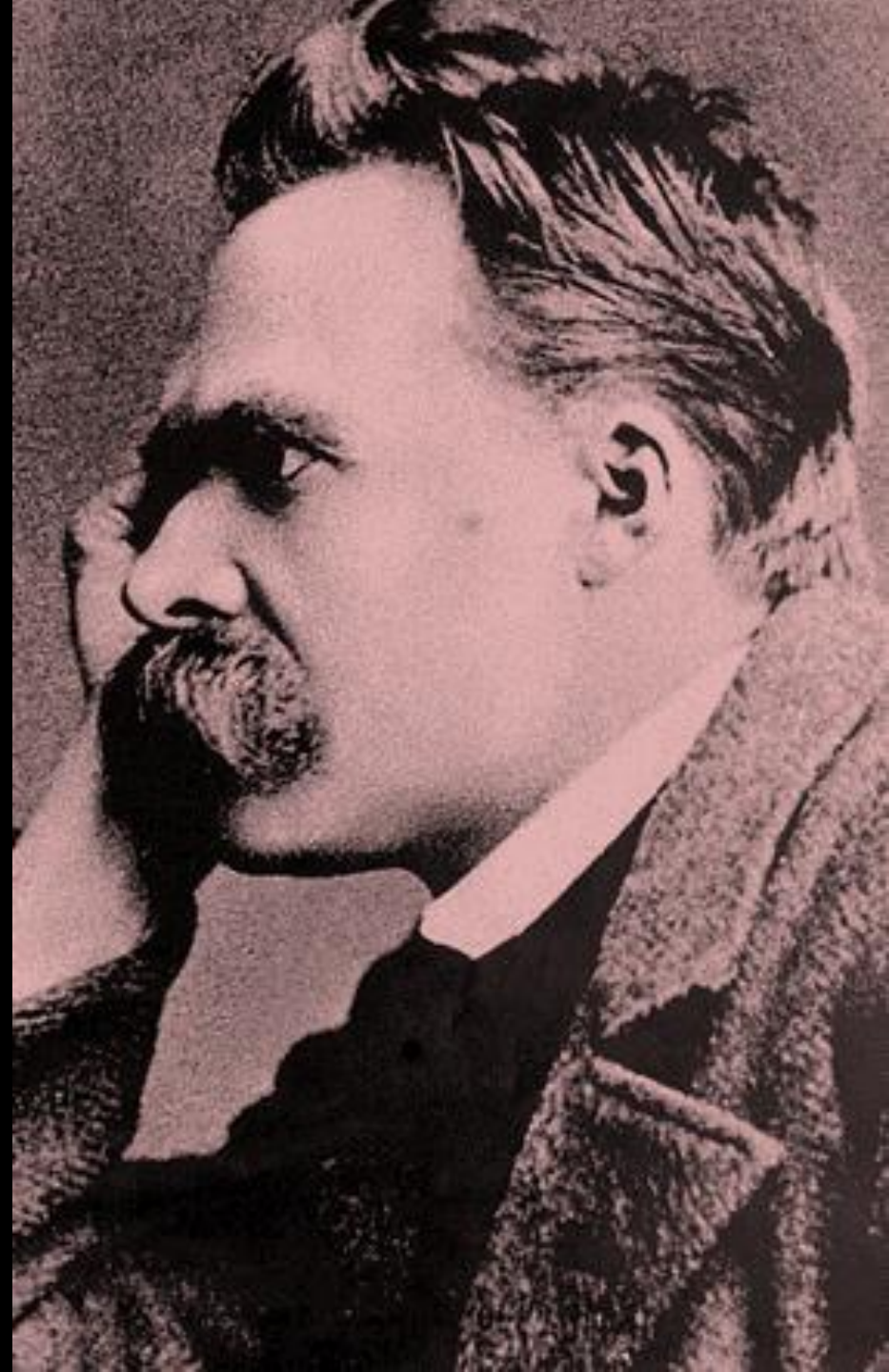
“Tarvitsemme tieto ehdoista joista nämä arvostelmat kasvoivat, joissa ne kehittyivät ja muuttuivat”

Arvojen alkuperä poliittinen - joku hallitsee toista

Nietzschellä intressi uusien arvojen luomisessa

Tärkeä kysyä onko arvot arvokkaita – moraalisen hyvän ja pahan sijaan kysymys hyvydestä ja huonoudesta - elämää kieltäviä vai tukevia

Weberin yritys ”arvovapaaseen” arvogenealogiaan

Perspektivismi

Moraalisen totuuden kuolema → totuus tieteeseen, tiede ei voi arvottaa

Nietzsche taide, filosofia, elämä itse, Weber politiikka

Weber: Tiede ja arvottaminen

Tiede ei saisi sanoa mitään arvojen arvokkuudesta

Ihmistoiminta arvottamista, tutkii arvottamista

Joutuu oletamaan tiettyjen arvojen tutkimuksen arvokkaammaksi kuin toisten

“Tieto aina tietoa jostakin näkökulmasta”

Itse kulttuurin käsite on välttämättä arvo-käsite

Kulttuuritiede (Kulturwissenschaft)

Kulttuurinen merkitys

Analysoi elämän ilmiöitä niiden kulttuurisen merkityksen termeillä.

Kulttuurinen arvotus

“Jokaisen kulttuuritieteen transsendentaalinen edellytys ei lepää siinä, että löydetään tietyn kulttuurin tai minkä tahansa “kulttuurin” yleensä olevan arvokas, vaan ennemminkin siinä että olemme kulttuurisia olentoja, joilla on kyky ja tahto ottaa harkittu asenne maailmaa kohtaan ja antaa sille merkitystä.”

Merkityksen segmentti

”Kulttuuri on rajallinen segmentti maailman prosessien merkityksettömästä äärettömyydestä, segmentti jolle ihmisoliot antavat merkitystä ja merkityksellisyyttä”

Kokemuksen tiede (erfahrungswissenschaften)

Ymmärtäminen (verstehen)

Juontuu Diltheyn tavasta käyttää ymmärryksen käsitettä historiallisen järjen kritiikissä erotuksena luonnon arvostelmista

Historiallinen kokemus

Ei empiirinen koe (luonnontieteet) vaan historiallinen kokemus
Hylkää ideaalit normatiiviset vaateet, mutta samalla vastakohta
yritykselle löytää positiivisia universaaleja lakeja yhteiskuntatieteille

Weberin vaade objektiivisuudesta ei luonnon tieteellistä
objektiivisuutta vaan pyrkimystä arvovapauteen

Objektiivinen tiede?

Ei absoluuttisesti objektiivista tiedettä kulttuurista

Ei objektiivista tiedettä yhteiskunnallisista ilmiöistä

Aina riippuvainen näkökulmasta, rajauksesta ja käsitteellistämisestä

Tutkimuksessa on aina arvoväitteitä ja tieteilijöillä intressejä

Varsinkin yhteiskuntapolitiikassa on välttämättä ideaaleja

Ideaaleista on keskusteltava - ei tule esittää tieteellisenä tosiasioina

Moraalinen indifferenssi $\neq$ tieteellinen objektiivisuus

Pyrittävä tekemään ero tosiasioiden ja moraalisen arvottamisen välillä

Subjektiivisten arvostusten ylittäminen

Tieteessä oltava mahdollista keskustella subjektiivisten arvostusten ylitse

Tieteessä kohdattava huolimatta poliittisista erimielisyyksistä

Tekninen kritiikki (technischen Kritik)

Kysymys välineistä

Haluamme jotakin joko sen itsensä takia tai välineenä jonkin muun saavuttamiseen joka vielä halutumpaa

Kysymys välineistä, joilla haluttu asia voidaan saavuttaa on mahdollista tieteelliselle analyysille

Voimme vastata kysymykseen:

Mitkä ovat halutun päämäärän “kustannukset”?

Mitkä sen ennustettavat menetykset toisten arvojen suhteen.

Erottelu arvo/ päämäärärationalisuus (wertrational)

Välinerationalisuus (zweckrational)

Toiminnan tavat

1) Välinrationaalisuus (zweckrational)

Odotukset toisten ihmisten ja objektien toiminasta ympäristössä, nämä odotukset toimivat ehtoina tai keinoina saavuttaa toimijan omat rationaalisesti harjoitetut ja laskelmoidut päämäärät

2) Arvo / päämäärärationalisuus (wertrational)

Tietoinen usko jonkin eettisen, esteettisen, uskonnollisen tai muun toiminnan arvoon itsessään huolimatta sen tuomasta menestyksestä

3) Affektuaalinen toiminta

Erityisesti tunteiden ja affektien ohjaama toiminta

4) Traditionaalinen - perinteinen toiminta

Sisäistetty tapa

Arvokkuus / Kunniallisuus (würde)

”Viimeiset ihmiset” - teknokraatit ilman arvokkuutta

“Erityisihmiset ilman henkeä, sensuaalistit ilman sydäntä”

Weberin etiikka ?

Persoona – Intohimoinen antautuminen kutsumukselleen

Tieteilijän etiikka – intohimo tieteeseen.

Poliittinen etiikka - jumalattoman maailman haasteiden kunniallinen kohtaaminen

Miehuullisen kunnian etiikka (Manneswürde)

Persoonallisuus (Personlichkeit) - ritarillisuus (Ritterlichkeit) - alhaisuuden halveksunta

Länsimainen etiikka - elämänohjauksena

Elämän ohjaus - lebensführung

William Hennes - Weberin keskeisin käsite

Elämänohjauksen ohjaaminen/ johtaminen (*die Führung der Lebensführung*)

Metodinen elämänohjaus (Methodische Lebensführung)

Kysymys historiallisesta eetoksesta

Pyrkimys tuon eetoksen ajatteluun

Yhteiskuntatieteen kysymys → yleisen historiallisen
kulttuuritieteen kysymyksenä

Länsimainen kulttuuri ja järki

Talous, uskonto, politiikka, hallinto, musiikki, seksuaalisuus

Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki

Weberin tunnetuin kirjoitus - kyse eetoksesta - etiikasta

Kapitalismiin voittoon vaikuttanut talouseetos

Kapitalismin henki ja protestanttinen etiikka

Ei Weberin teesi: yleinen oletama - Weber - kalvinismi

Kapitalistisen rationalismin irrationaalisuus

Marxismi: tuotantosuhteet määrää hengen, ei selitä ”maallista” irrationaalisuutta

Kysymys kapitalistisen talouseetoksen rationalismin irrationalismista

Modernin kapitalismin henki

Pyrkii kutsumuksellisesti, järjestelmällisesti ja rationaalisesti lailliseen voiton tavoitteluun

Erikseen poliittinen kapitalismi, ryöstökapitalismi, seikkailukapitalismi

Synnyttää koneiston, joka toimii ilman henkeä

Kunnes viimeinenkin sentriili fossiilisia polttoaineita on hehkunsa hehkunut

